

Smedstorpssläktens medlemsblad 2013

Ordföranden har ordet

Årets släktmöte hade vi förlagt till Mjälldrunga socken lördagen den 12 maj. Vi samlades vid kyrkan, där Barbro Lager hälsade oss välkomna och Elisabeth Svensson berättade om Mjälldrunga kyrkas historia. Därefter förflyttade vi oss till församlingshemmet, socknens f.d. skola, där Birgitta och Lennart Larsson hade dukat upp för kaffe med dopp. Ingemar Claesson från Mjälldrunga visade bilder och pratade om händelser i socknen. Vi höll våra sedvanliga årsmötesförhandlingar. Arne Bengtsson (Johannagrenen) lämnade styrelsen och årsmötet gav ordföranden i uppdrag att framföra föreningens tack för många års arbete i styrelsen. Direkt efter sammankomsten hade styrelsen ett konstituerande möte, då Karl-Johan Ferm utsågs till föreningens kassör och Birgitta Larsson till föreningens sekreterare.

Till föreningens styrelse valdes Margareta Ramberg (Johanna-grenen), Lars Larsson (Fredrik-grenen), Beatrice Gustafsson (Gustaf-grenen), Rolf Gustafsson (Gustaf-grenen), Birgitta Hartman (Maria-Stina-grenen), Birgitta Larsson (Maria-Stina-grenen), Lisbeth Ottosson (Anders-Jean-grenen), Brita Hulting (Anders-Jean-grenen), Karl-Johan Ferm (Anna-Lena-grenen) samt Ann-Marie Jansson (Anna-Lena-grenen).

Under hösten hade vi som vanligt ett styrelsemöte och då bestämde vi oss för att förlägga nästa års möte till Vesene socken lördagen den 25 maj med samling vid kyrkan kl. 14. Henry Eriksson hälsar oss välkomna och berättar om kyrkan. Vi beger oss sedan till församlingshemmet strax intill och dricker kaffe med tilltugg och då fortsätter Henry Eriksson med att underhålla oss med dikter och historier från bygden.

I det här numret skriver jag om efterdyningarna till den tragiska händelsen i Mjälldrunga Torp för drygt 260 år sedan, då rusthållaren Olof Hälsing blev ihjälslagen. I vår släkt finns ett antal medlemmar som utvandrade till Amerika under 1800-talet. För att knyta an till utvandringen återger jag ordagrant två Amerikabrev som Brita Hulting fann bland sin morfars efterlämnade papper.

På styrelsemötet bestämde vi att om möjligt någon gång under hösten besöka Emigranternas hus i Göteborg. Vi har preliminärboklat ett besök tisdagen den 24 september 2013 kl 10.30. Vi får en guidad tur och en lättare lunch för c:a 140 kr. För att vi ska få en uppfattning om antalet deltagare vill vi att du anmäler dig senast den 1/9 till Margareta Ramberg, 031-87 43 16 eller till undertecknad, 0513-128 22. För att besöket ska bli av måste vi vara minst 15 deltagare. Eventuellt kan vi ordna med samåkning dit.

Årsavgiften på 50 kr kan du som vanligt sätta in på släktföreningens plusgiro, **4766274-7** ”Smedstorpssläkten”.

Och slutligen: glöm inte att vi har

ÅRSMÖTE

lördagen den 25 maj kl. 14.00

Samling vid kyrkan i Vesene

Varmt välkomna!

Rolf Gustafsson

Dråpet på Olof Hälsing, hur gick det sedan?

av Rolf Gustafsson

I förra numret av vårt medlemsblad skrev jag om dråpet på rusthållaren Olof Hälsing under ett bröllop i Mjälldrunga Torp 1747. Jag vill nu berätta om fortsättningen på dramat. Hur gick det sedan för de inblandade? Låt mig börja med en bakgrund och en sammanfattning av det som hände.

Mjälldrunga Torp, som var ett rusthåll, ägdes mot slutet av 1600-talet av Lars Bryngelsson,¹ rusthållareson från Ljung i Grude socken och Margareta Larsdotter,² gästgivaredotter från Åsen i Floby. De hade döttrarna Annika och Margareta. Lars avlider 1701 då döttrarna Annika och Margareta var sex resp ett år gamla. Modern Margareta gifter om sig med prästsonen Jonas Höök.³

Systrarna Annika och Margareta Larsdöttrar ärver sedan var sin halva av Mjälldrunga Torp.

Dottern Margareta gifter sig 1718 med Olof Jonsson Hälsing, som vid giftermålet var ryttare för Månsagården i Grude socken och kunde efter giftermålet titulera sig rusthållare.

Dottern Annika gifte sig med Olof Larsson. Ett av barnen heter Maria, som är fjorton år gammal då hennes far avlider 1744.

Tre år senare håller änkan Annika bröllop för sin då 17-åriga dotter Maria. Det är en solig och varm midsommardag år 1747. Brudgum är ryttaren Jöns Lundberg från Rissgårde i Mjälldrunga. På eftermiddagen sitter bröllopgästerna och äter i brudens föräldrahem. Då måltiden avslutas blir ryttaren Lars Lund, som är gift med en syster till bruden, förargad på Olof Hälsing. Lund och Hälsing fortsätter att småbråka med varandra under hela kvällen fram till midnatt. Stundtals var de dock såta vänner. Båda två var antagligen druckna, i alla fall Hälsing. Det här füllebråket pågick alltså i ganska många timmar. Hälsing var en känd bråkmakare. Framåt midnatt när gästerna går hem och folk går till sängs så hakar Hälsing av dörren till kammaren där brudparet ligger. Brudgummen, som är synnerligen irriterad över att det aldrig tycks bli lugn och ro, går då upp, tar tag i Hälsing och slänger honom ner på golvet och ger honom några örffilar. Nu tycks alla gå hem till sitt, även Hälsing. Men Hälsing lägger sig inte som de andra utan går rastlöst omkring, in och ut ur sitt hus. Han kan inte smälta att han har fått stryk av brudgummen. Efter några timmar då solen gått upp väcker han folket i brudstugan genom att med hjälp av en yxa ta sig in. Han ställer sig i dörröppningen och säger åt brudgummen att komma ut för att få sig en omgång stryk. Det är då som den yrvakne brudgummen tappar besinningen och tar en yxa och slår ihjäl Hälsing ute på gårdsplanen. Brudgummen Jöns Lundberg flyr redan samma morgon.

Ganska omgående sammankallades ett urtima ting som förlades till platsen för dråpet. Rättegången tar en märklig vändning. Rätten ställde frågan hur Hälsing resp Lundberg var som personer. Hälsing fick enbart negativa omdömen medan Lundberg fick positiva. Det slutade med att det i domen står att Olof Hälsing inte får begravas på kyrkogården.

Låt oss nu gå över till hur det sedan gick för de inblandade personerna.

¹Lars Bryngelsson var son till rusthållaren Bryngel Torsson i Ljung, Grude socken, och hans hustru Kerstin Andersdotter. Bryngel Tohrsson köper Mjälldrunga Torp av krögaren Casper Hansson Kijhl i Ljung 1683 för 47 riksdaler. (Gäsene häradsrätt 1683 12 okt §28)

²Margareta Larsdotter var dotter till Lars Esbjörnsson och Anna Olofsdotter på Åsen i Floby, där de sannolikt var gästgivare. I kyrkoräkenskaperna för Floby år 1690 tituleras Lars Esbjörnsson befallningsman.

³Jonas Höök var son till komministern Olof Hök och hans hustru Catharina från Närunga. Jonas Höök är jägerfiskal 1688. (Dombok 1688 okt §38) I dödboken tituleras han rusthållare i Torp. I Gäsene härads dombok för oktober 1716 nr 12 kallas Jonas Höök för "Cammereraren Hr Jonas Höök".

Ryttaren Jöns Lundberg

I domen står det ”*såwida han Lundberg, ei innom natt och år söker Kongl. Maijts Nådigste Leigd, eller han får Leigd och ei sig inställer förfallolös i rätten tid, kommer dermed som lag säger at förfaras*”.

Lundberg inställer sig inte och den 26 oktober 1748 §13 döms Lundberg fredlös. I rättegångsprotokollet står det också att Jöns Lundberg troligen har rymt till Norge.

Jöns Lundberg var ryttare vid Västgöta kavalleriregemente, Elfsborgs kompani, för nr 106 Tubbatorp. I militärrullan från den 5 september 1749 står det ”**Jöns Johansson begådt mord och rymd d. 29 juni 1747, sedermera död**”. Här får vi veta att Jöns har avlidit före den 5/9 1749, drygt 30 år gammal.

Bruden Maria Olofsdotter

Maria bor kvar i Mjäldrunga Torp tillsammans med sin mor Annika Larsdotter och sin bror Anders Olofsson. Hon tituleras ”änka” då hon förekommer som fadder. År 1754 gifter hon om sig med ryttaren Anders Eriksson Hasselberg från Rissgårde Västergården. **Maria avlider 82 år gammal i Bossgården, Mjäldrunga, 1812.**

I mantalslängden 1750 för Mjäldrunga Torp kan vi läsa:

$\frac{1}{2}$ Anders Olufsson 1——1 Ogift, P. Maria, modren krömpl. sängl.

$\frac{1}{2}$ Johan Olufsson 1-1—— Moder Margareta

Vi får här veta att Annika är krympling och sängliggande och att hennes son brukar gården. Pigan Maria är den unga änkan. Den andra halvan av gården brukas av Margareta Larsdotters och Olof Hälsings son Johan. Anders och Johan är alltså kusiner, Anders är 21 år och Johan är 22 år då mantalslängden skrivs.

Marias mor, **Annika Larsdotter avlider 1751, 58 år gammal.**

Olof Hälsings änka Margareta Larsdotter

Olof Hälsing var en besvärlig person att ha att göra med och hade tydligen förargat prästerskapet genom sitt ’fritänkeri’. I rättegångsprotokollet kan vi ju läsa

... Hwad deremot Hällsing angik, så berättade samma Prästerskap: at han föröfwat mycken oro och förargelse, ... som haft nöije at ställa folk tilhopa och åstadkomma Swordom, trätör och oenighet der han farit fram, ... han af PredikoEmbetet skall blefwit ofta tiltald och warnad, men ända aldrig wisat någon bättring ...

Hällsing hafde oanständiga utlåtelse, rörande såwäl saligheten och den sanna Christna Religionen, derigenom han kunnat åstadkomma förargelse ibland enfaldigt folk, som ytterligare om sin ändalyckt med mera, så at PredikoEmbetet, som oftast, skall funnit sig föranlåtut, honom för sådant warna och tiltala men beklagat det han ei wisat någon bättring, eller welat låta sig rätta, ehuru hans Christendomskundskap, och elliest goda wett, hwarmed han warit begåfwad, kunnat gifwa honom anledning och tilfälle til Gudacktigare och anstandigare Lefnad, om han dertil haft hug och wilja; ...

Änkan Margareta Larsdotter bekräftade att hennes man Olof Hälsing var orolig till sinnet vilket förklarades med att han hade fått en bjälke i huvudet vid belägringen av Kristiania

1716 under Karl XII:s krig mot Norge. Detta intygades av en av nämndemännen som då varit med i Norge som trosspojke.

Olof Hälsings begravs avsides på kyrkogården, vilket gör hans änka Margareta Larsdotter bedrövad. En dryg månad efter dråpet sänder Margareta en klagoskrift till hovrätten.

I Gäsene härads dombok 1748, 10 febr, §16 kan vi läsa nio sidor om detta. En ryttare Lagergren har hjälpt Margareta att sätta ihop skrivelsen till hovrätten. Ärendet får en fortsättning i tingsrätten den 10 maj, då pastoratets präster instämmer Margareta till tinget.

Gäsene häradsrätt, 1748, 10 maj, §5:

Prästerskapet uti Ericksberg församling, Kyrckjoherden, Wälärewyrdige och högwällärde Herr Magnus Almberg, comministern ärewyrdige och Wällärde Herr Jonas Gunnarii Ottonius och adjuncten wyrdige och wällärde Herr Gustaf Almborg låtit instämma aftledne Rusthållarens Oluf Hällsings Enkja Margareta Larsdotter i Mjeldrungatorp, för det hon förledit år den 17de augusti uti en till Höglofl. Kongl. HofRätten ingifwen Klagoskrift skall hafwa dem oskyldigt angripit i följe hwarest

1:mo påstås, at bemte Enkja måtte bewisa om någon Präst i Ericksberg församling, då han fått sockenbud, stuckit sig undan och tagit flyckten

2:do at wisa huruwida de förnekat hennes aftledne man Kyrkjogård, Kläckor och Likbår

3:tio huruwida, efter swarandens påstående i dess skrift, Kiäranderne skall kunna påläggas, at upgrafwa hennes döda man och på ett högtideligare sätt honom begrafwa, då han efter Lag och dom bekommit den Begrafning, som han sig sielf förwollat och

4:to som bemte Enkja uti berörde sin skrift påstådt at kiäranderne måtte få häfta(?) för deras omilda förfarande. Så begiäres vice versa, at hon måtte umgälla sitt osanfärdiga tillmäle samt betala dem för tidspillan och omkostnad, som dem blifwit nu wid andra Tinget förordsakad. . . .

Margareta Larsdotter säger i rätten

. . . anmodade förafskiedade Corporalen af Cavalleriet Sven Lagergren upsättja en Böneskrift til Höglofl. Kongl. HofRätten, at hennes med lifwet olyckeligen omkomne man Oluf Hällsning kunde bekomma en hederlig begrafning, men ingalunda derutinnan anföra något Klagomål eller anstöteligt emot hwarken Prästerskapet eller någon annan . . .

Ärendet skjuts upp till nästa ting då också Sven Lagergren instämmer. Tinget äger rum den 26 oktober 1748 men Sven Lagergren infinner sig inte. I protokollet, §14, står det:

. . . hwilken skrift Lagergren skall hafwa författat, till hwilken ända Sven Lagergren till närwarande Ting blifwit inkallad, men sig icke inställt, utan genom bref af d. 23 dennas föregifwit sin oförmögenhet af Alderdom och dessutan en wärk, som han skall hafwa fått uti dess högra ben, at sig nu kunna infinna, . . .

Sven Lagergren fick böta 2 daler silvermynt för att han inte infann sig. Ärendet skjuts till nästa ting och om han då inte infinner sig får han böta tio daler silvermynt.

Vid nästa ting som äger rum den 7 februari 1749 (Gäsene häradsrätt 7 febr §4) **döms Margareta Larsdotter och Sven Lagergren till att böta 16 riksdaler silvermynt var samt att göra avbön inför nästa ting.**

Vid sommartinget (Gäsene häradsrätt 1749 5 juni §22) gör Margareta Larsdotter avbön. Sven Lagergren infinner sig inte varför det i hans fall skjuts upp till nästa ting.

Då dråpet ägde rum hade Margareta sönerna Johan, Jonas och Lars. Jonas avlider några år senare. Johan och Lars bildar familjer och ärver var sin fjärdedel av Mjäldrunga Torp.

Margareta avled 1768, 68 år gammal. I mantalslängden för 1755 står det i marginalen antecknat att hon är fånig, en anmärkning som varken finns före eller efter 1755. Kan hon ha blivit tokig av grubblerier över sin mans öde och de därpå följande processerna vid tinget? Olof Hälsing fick som sagt inte en hederlig begravning och blev inte ens införd i Eriksbergs pastorats dödbok.

Gamla Amerikabrev från utvandrade smedstorpäre

Brita Hulting hittade två Amerikabrev bland sin morfar Fredrik Andersson i Romnefalls efterlämnade papper. Det ena brevet är skrivet av Fredriks fem år äldre bror August. August var född 1848 i Jonstorp i Södra Björke och utvandrade 1872 tillsammans med två andra drängar från samma socken. August kom tillbaka efter fem år i Amerika, stannade hemma i tre år, och for till Amerika igen 1880. Brodern Augusts brev:

Läk Sera den 15/1 97

Broder Fredrick Andersson, Romnafall

Jag skall nu skriva några rader till dig och omtala min nuvarande omständighet. Vi har hälsa och befinner oss wäl. Jag skulle önska att få munterligen tala med dig så väl som alla mina andra söskon. Jag har fåt en God gröda i år vilket du kan se i det bref jag skrifvit till mor. Jag har 3 barn, Beda 11 år, Elfild 6 år, Maria 3 år. Beda å Elfild går i skola här. Jag har haft god hälsa allt sedan jag lemnade Sverje förutom i sex vecker då jag hade en Svår verk och Gud har hjulpit mig. Så om jag sålde och gingo till Sverje så skulle jag ha gort(?) det bra tu landet har stigit bra i pris nu. Jag har utmärkt god jord på min farm, god beteshage, en god hödal, men ingen skog utan jag köper kol och ved vid stattjona. jag har endast skog som jag plantat sjellf, men du skall tro den är vacker och växser fort här i landet. I medelmåttiga år eller goda Säljjer jaa för 700 eller 1000 dollar, dåliga 500 dollar, men jag har stora utgifter emot ni har i Sverje. jag har 3/4 mill till en station, en å 1/4 mill till en annan Station, en å 1/2 till den 3 station svänska mil, en ängels mil till skolan en å 1/2 mil till merjeriett der di gör osst, jag har axser i det, något över en Engels mill till 2 Svenska kurker, en stor sjö nära min farm, så jag går ner och fiskar ibland, en kär hälsning från mig till dig med familj.

August Andersson

Hällsa svåger freddik och söster frederika. Lotta låter hälsa Klara så möcke. Skrif till mig när du har tid.

Det andra brevet skrevs av en brorsson till Fredrik Andersson i Romnefall. Brorssonen August Karlsson är född 21/12 1865 och utvandrar på våren 1882, 16 år gammal, tillsammans med 13 andra från Södra Björke. I ett brev som han sänder till sin farbror i Romnefall 1886 skriver han om en syster som också är i Amerika. Det är systern Selma Olivia som ännu inte fyllt 12 år då hon 1884 utvandrade till Amerika. I S. Björkes utflyttningslängd för 1884 står "flickan Selma Karlsdotter" som enda utvandrare till Amerika från S. Björke. Selma återvände till Sverige och gifte sig med Albert Johansson från Herrljunga. Brevet från brorssonen August Karlsson lyder så här.

Des Moines Dec 13 1886

Käre släktingar Fredrick och Clara!

Tusende tack för Edert kärkomna bref som jag erhöll för en liten tid sedan. Det var en stor glädje för mig att se, att du ej hade glömt bort mig utan ännu är, som när, jag var hemma. Trefligt är att höra, att du har framgång i dina företag, och har helsa samt snälla och friska barn. Jag undrar just om jag någon gång får se de små kusinerna. Aldrig var jag i Rommenefall men jag tror att jag såg det från Frygnestad när jag var der den sista vintren.

Jag har ej hört någonting från Sverige på en sådan lång tid så jag vet ej huru det står till med mina släktingar eller vänner. Jag antager att August i Jungsg. är i Apelås, samt Karl hemma i Jungsg. Gustaf Peterson i sibbatorp har ju en arvinge nu. Skall Selma i Nyg. gifta sig eller missminner jag mig. Är Johannes gift ännu eller hur. Hur länge sedan är det, som du hörde någonting från August. Jag har skrivit ett par bref till honom, men icke fått något svar; jag vet ej antingen han är i lifvit eller ej. Förmodligen mår farfar och farmor⁴ förträffligt der hemma i Jungstorp. Vet du huru det står till med Linus i Fägred, har han ännu lust att resa till America. Om jag hinner före jul skall jag skriva till farfar och Linus i Fägred.

Du förundrar dig väl öfver att jag har flyttat från Ottumwa, men det gjorde jag i April månad. Då reste jag 25 mil vester om Ottumwa till en stad som heter Albia, men i Augusti månad lemnade jag Albia och gick hit; emedan det var liten förtjenst och dyrt att lefva, samt en ganska otreflig stad. Denna stad har 40000 innevånare. Förtjensten är ej stor här heller i propetion till utgifterna men detta är en vacker och treflig stad. Jag betalar 1 dollar i veckan för mitt rum, det är annars minst 2 dollar i veckan, men eftersom det är en kamrat i verkstaden som jag arrenderar af, så har jag det ganska billigt. 4 dollars i veckan betalar jag för maten som också är med det billigaste här i staden.

Min syster hon är uppe i O. hos Petersons der hon trivs ganska väl. Jag skall resa dit upp till juldagen och stanna en vecka. Jag hinner ej att skriva mer i qväll ty tiden börjar att blifva kort och midnätten intränger.

Vänligen tecknar August

Helsa din kära hustru från mig. jag sänder pappa tidningar i förliden sommar jag undrar om han får dem i ordning. Helsa Farfar, farmor samt mina föräldrar. Skriv snart och sänd mina bref till adress som förr ty jag får alla mina bref från 332 E. Main st. i Ottumwa.

⁴Augusts farfar och farmor var Anders-Jean Carlsson och Brita Svensdotter i Jonstorp, S. Björke. Anders-Jean var son till Carl Bengtsson och Helena Andersdotter i Smedstorp.